

Kasvatys 14.2.1983

Arviointitiedon hyväksikäytöstä

John Eggleston (1982) esitti mielenkiintoisen katsauksen koulutustutkimuksen käytöstä koulutuksen suunnittelussa ja sen käytännön toteutuksessa. Hän totesi aivan oikein, että arviointityön tulokset ovat vain yksi koulutuspolitiikan suuntaamista ohjaavista tekijöistä. Hän korosti tutkijoiden ja koulutuspoliitikkojen keskinäisten neuvottelujen merkitystä ennen tutkimusta, sen aikana ja tutkimuksen valmistuttua. Edelleen hän katsoi, että tutkimustulosten hyödyntämistä eri tasoilla tulisi kehittää. Kaikki tässä on hyväksyttävää ja kannatettavaa.

Kysymykseksi nouseekin, milloin hyödyntämistä voidaan katsoa tapahtuneen ja millä tavoin silloin on menetelty. Millaisia hyödyntämismuotoja on ajateltavissa ja millaiset menettelyt ovat kussakin tapauksessa edullisia?

Kun arviointitoiminta alkoi kehittyä, ensin ehkä Yhdysvalloissa (esim. Ralph Tylerin Eight-Year-Study, Smith ja Tyler 1942, oli merkittävä malli). Liittohallituksen tekemiin sosiaali- ja koulutuspoliittisiin kompensatorisiin ohjelmiin liitettiin v. 1965 senaattori Robert Kennedyn aloitteesta evaluointivaatimus. Tämän jälkeen pakollinen evaluointi on liitetty lähes jokaiseen liittohallituksen tukemaan sosiaalipoliittiseen ohjelmaan. Vallalla oli silloin systeemi-analyttinen suuntaus (Planning, Programming and Budgeting System, PPBS) ja luotettavan arviointitiedon

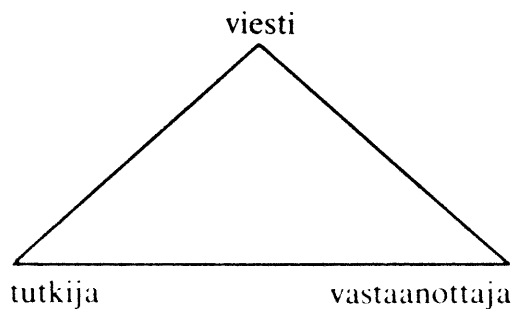
katsottiin olevan tärkeä osa rationaalista päätöksentekoa, mikä tavallisesti tarkoitti viime kädessä budjettivarojen jakamista eri momenttien kesken. Tämä yritys, että evaluaatiotiedon ja päätöksenteon välillä on lähes suora ja mutkaton yhteys, osoittautui kuitenkin liian yksinkertaiseksi. Yhdysvalloissa ja myös muualla tavattiin 1960- ja 1970-luvuilla paljon turhautuneita evaluaattoreita, jotka eivät tajunneet miksi heidän hankkimaansa tietoa ei sovellettu sellaisenaan käytäntöön. Jopa tutkimuksessa vaiikutuksiltaan kyseenalaisiksi osoittautuneet ohjelmat jäivät käyttöön lähes sellaisenaan.

Evaluaatiotoiminnasta saatujen kokemusten lisääntyessä on näkemys arviointitiedon suorasta ja instrumentaalaisesta roolista päätöksenteon tukena väistymässä selvästi jonkin verran taka-alalle. Evaluaatiotietoa hyödynnetään myös muilla tavoin. Hyödyntämistä voidaankin katsoa tapahtuneen, kun arviointitieto antaa asianomaisille tiedon käyttäjäryhmille uutta tietoa, uutta näkemystä, uusia tapoja jäsentää ongelmia ja kiistanalaisia kysymyksiä tietoa jota he voivat käyttää hyväksi keskusteluissa ja päätöksiä harkitessaan (*Braskamp* ja *Davis* 1981). Lisäksi hyödyntämistä tapahtuu, kun arviointitieto vaikuttaa erilaisten organisaatioiden toimintaan ja niiden ohjantaan. Arviointitiedon, kuten kaiken tieteellisen tiedon, käytön arviointikriteerien tulee siis olla riittävän monipuoliset ja

Puheenvuoroja

kattavat.

Arviointitiedon vaikutus on yleensä vähittäistä. Sen välittämisessä, kuten kaiken informaation välittämisessä, tulee ottaa huomioon kaiken viestinnän perustekijät: Kuka sanoo mitä, miten, kenelle, miksi ja (vasta siten) millaisin tuloksin. Arviointitiedon hyödyntäminen riippuu siis sen lähettäjistä (evaluaatiotutkijasta), sen erilaisista vastaanottajaryhmistä, viestin sisällöstä ja esitystavasta ja viestin tarkoituksesta. Arviointitiedon hyödyntäminen on siten mitä suurimmassa määrin sosiaalinen tapahtuma, jossa vuorovaikutus ja viestintä ovat avainasemassa.

Seuraavassa tarkastelen lyhyesti kaikkia näitä osatekijöitä lainaamalla alan asiantuntijoiden lausuntoja sellaisenaan ja esittäen vain muutamia omakohtaisia näkemyksiä. Tärkein lähde on Braskampin asiasta pitämä luento Illinoisin yliopistossa 12.4.1982. Tilan rajoituksista johtuen vain tärkeimmät tekstissä mainitut lähteet on painettu lähdeluetteloon. Toimitus lähettää pyydettyä täydellisen lähdeluettelon.

Tutkija (tiedon lähde)

1. Sellaisilla evaluaatiotutkijoilla on suurempi vaikutus, jotka tosissaan yrittävät välittää tietoa käyttäjille ja pyrkivät antamaan kullekin ryhmälle tietoa sille sopivassa muodossa (Patton et al 1977; Thompson ja King 1981).

2. Evaluaatiotiedon käytössä ovat ratkaisevia henkilökohtaiset tekijät: tiedon käyttäjän kiinnostus saada tie-

toa tutkijalta ja tutkijan halu saada muut kiinnittämään huomiota hänen hankkimaansa ja omaksumaansa tietoon (Cronbach et al 1980).

3. Tutkijan hankkima maine ja hänen välittämänsä viesti ovat niin keskinäisesti riippuvia, ettei niitä voi erottaa toisistaan (Guskin 1980).

4. Tiedon välittäjän titteli vaikuttaa siihen, miten käyttäjä suhtautuu tietoon. Esim. "tutkijan" tittelin omaava arvioidaan usein objektiivisemmaksi kuin "evaluaattori" tai "oppiaineasiantuntija" (Braskamp et al 1978).

5. Tutkija, jolla on huumorintajua ja joka osaa tyynesti esitellä tietoa ja reagoida vahvistavasti erilaisiin kysymyksiin, omaa paremmat mahdollisuudet tulla kuuluisaksi kuin tutkija, joka on jäykkä ja vain pyrkii raportoimaan "obektiivisiä" faktoja (Braskamp ja Davis 1981).

Tutkijan ja tiedon käyttäjän väliset suhteet

6. Luottamus ja keskinäinen kunnioitus tiedon välittäjien ja sen vastaanottajien välillä edistää avointa viestintää ja siksi tiedon hyödyntämistä (Havelock 1973; Connolly ja Porter 1980; Doherty 1981).

7. Käytä aikaa tiedon käyttäjien luottamuksen saamiseksi olemalla yhteydessä heihin (Brandl 1980).

8. Tiedon tuottajan ja käyttäjän välillä jatkuvalla kollegiaalisella yhteydellä on synergistinen vaikutus: sekä koulutusohjelman sisältö että evaluaation toteutus paranevat (Conner 1979).

Tieteellisen tiedon käyttö todennäköisesti lisääntyisi, jos sen tuottajat ja käyttäjät olisivat sosiaalisessa kanssakäymisessä keskenään muulloinkin kuin neuvotteluissa ja kongresseissa. "Samoissa piireissä" liikkumisen merkitystä ei tulisi aliarvioida.

Viestintätapa

9. Henkilökohtaisesti välitetty tieto vaikuttaa yleensä enemmän kuin kirjallisesti välitetty tieto (Cohen 1981).
10. Tiedon hyödyntäminen lisääntyy, kun käytetään sekä kirjallista että suullista viestintää (Agarwala-Rogers 1977; Alkin et al 1979; Rothman 1980).
11. Vastaanottajien oman kielimuodon käyttö edistää tiedon hyödyntämistä. "Paitahihainen" puhe sopivasti sijoitettuna "napitetun takkipuheen" lomaan lisää tiedon vastaanottoa (Guba ja Lincoln 1981; Lee ja Holley 1978).
12. Tarinoiden kertominen, esimerkkien käyttö, sanoman toisto eri muodoissa ja ponnekkaasti edistää tiedon vastaanottoa (Datta 1981; Brandl 1980).
13. Ymmärrettävä viesti vaikuttaa enemmän kuin sekava viesti. Lukijat ja kuulijat pitävät tavallisesti esittäjää syyllisenä viestin vaikeaselkaisuuteen (Braskamp ja Davis 1981).

Viestin sisältö

14. Viesti, joka asettaa vastaanottajan perusnäkemyskyseenalaiseksi, on hyödyllinen, mikäli tämä ei koe viestiä liian uhkaavaksi ja mikäli se ei ole intuition vastainen (Weiss ja Buculualas 1977; Centra 1973; Caplan 1977).
15. Metodologinen tiukkuus ja tutkimuksen "laatu" eivät näytä sanottavasti vaikuttavan sen käyttöön (Patton et al 1977; Alkin 1980; Caplan 1980).
16. Helposti toteutettavat suoritukset ja käyttäjän toimintarepertoariin helposti liitettävät ehdotukset hyödynnetään tehokkaasti (Weiss ja Buculualas 1977; Larsen ja Werner 1981).
17. Päätöksentekijät pitivät usein "pehmeitä" (kvalitatiivisia) tietoja "kovia" (kvantitatiivisia) tietoja parempina (Caplan 1975; Leviton ja

Hughes 1979; Weeks 1979).

18. Mm. opettajat näyttivät pitävän teknistä kieltä sisältävää raporttia uskottavampana kuin tavallisella kielellä kirjoitettua raporttia (Braskamp ja Davis 1981).

19. Viestinnän ylikuormitus on yleinen virhe. Moni evaluaattioraportti kirjoitetaan niin seikkaperäisesti, että se menettää aiotun tehonsa (Cronbach et al 1980).

Vastaanottaja

20. Tiedolla, jota käyttäjät kokevat tarvitsevansa, on hyvät mahdollisuudet tulla käytetyksi (Davis ja Salasin 1975; Alkin et al 1979; Alkin ja Law 1980).

21. Käyttäjät, jotka henkilökohtaisesti etsivät tietoa epätietoisuutensa vähentämiseksi, käyttävät arviointitietoa tehokkaimmin hyväksi (Patton et al 1977; Chelimsky 1977).

22. Tiedon hyväksikäytön todennäköisyys paranee yleensä, mikäli käyttäjä on osallistunut tiedon hankinnan suunnitteluun ja hankitun tiedon tulkintaan (Cohen 1977; Patton 1978; Alkin et al 1979; Rothman 1980).

23. Konsensusta hakevaan päätöksentekijään vaikuttaa enemmän tavanomainen, helposti ymmärrettävä tieto. Konfrontatiiviseen päätöksentekijään vaikuttaa enemmän formaalinen ja auktoritatiivinen tieto (Stecher 1981).

24. Kokemattomat henkilöt käyttävät usein ulkopuolista tietoa suuressa määrin, kun taas kokeneemmat käyttävät arviointitietoa vain omien arviointiensa tarkistamiseksi, vahvistamiseksi (Braskamp et al 1981).

25. Analyttisesti ajattelevat haluavat usein tarkempaa tietoa kuin hollistisesti ajattelevat (Braskamp ja Raths 1982).

26. Jos tutkija saa kiinnitetyksi myös laajemman lukijakunnan/kuulijakunnan huomiota tietoonsa, päätöksentekijä saattaa kokea suurempaa painetta ottaa ko. tiedon huomioon (Weiner et al 1977).

27. Arviointitietoa käytetään todennäköisemmin hyväksi, jos asia ei ole liiaksi politisoitunut (Thompson ja King 1981).

28. Arviointitiedon hyödyntämisen edistämiseksi on tärkeää kiinnittää huomiota kulloisenkin organisaation sisäiseen yllyke- ja palkkiojärjestelmään (Rich 1979).

29. Poliittiset voimat muokkaavat tuotetun yhteiskuntatieteellisen tiedon omia vaatimuksiaan vastaavaksi pikemmin kuin päinvastoin (Ferne 1981).

Yhteenveto

Evaluaatiotiedon ja yleensä tutkimuspohjaisen tiedon hyödyntämisessä on nähtävä erilaisia tasoja ulottuen huomion kiinnittämisestä viestiin sen ymmärtämisen ja asenne/käsityskantojen muutoksen kautta konkreettiseen toimintaan. Tiedon ei siis aina tarvitse johtaa muutosta aiheuttavaan toimintaan. Se voi lisätä ymmärtämystä ja ongelmien hahmottamiskykyä jne. ilman, että käyttäytymisen olennaisesti muuttuu. Tämä on tutkijoiden syytä tiedostaa, jotta heillä ei olisi epärealistisia odotuksia ja vääriä käsityksiä oman työnsä hyödyllisyydestä.

Tiedon tehokas hyödyntäminen edellyttää, että tarkastellaan tietoa viestinnän kokonaisuudessa. Viestin sisältö on vain yksi osatekijä, tärkeä, mutta ei sinänsä ratkaiseva. Viimeaikainen tutkimushan on osoit-

tanut, ettei merkitys voi tyhjentävästi sisältyä viestiin (Takala 1981), vaan vastaanottaja osittain luo merkityksen, osin kaiken taustatietonsa ja kokemuksensa perusteella.

Viestin lähettäjällä tulisi olla tietoa ja arvovaltaa, hänen tulisi osata käyttää vastaanottajien mukaista kieltä, hänen tulisi olla jatkuvassa yhteydessä vastaanottajiin ja hankkia heidän luottamuksensa. Hänen tulisi myös aina kasvattaa ja opettaa vastaanottajia niin, että he kokisivat entistä tarpeellisemmaksi tiedon hankkimisen ja hyväksikäytön eivätkä torjuisi heti tietoa, joka sotii heidän käsityksiään tai intuitiotaan vastaan. Toki viestin vastaanottajakin voisi usein toimia rationaalisemmin, mutta tässä esityksessä on bloomilaiseen henkeen kiinnitetty eniten huomiota helpommin muutettaviin tekijöihin (alterable variables): tiedon tuottajan ja välittäjän omaan toimintaan tiedon hyödyntämisen edistämiseksi.

Lähteet:

- Alkin, M., Daillak, R. ja White, P. (1979) Using evaluations: does evaluation make a difference? Beverly Hills: Sage
- Brandl, J. (1980) Policy evaluation and the work of legislatures. Teoksessa L. Braskamp ja R. Brown (toim.), Utilization of evaluative information. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Cronbach, L. and Associates. (1980) Towards reform of program evaluation. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Smith, E. R. - Tyler, R. W. Appraising and recording student progress. New York: Harper and Brothers.
- Takala, S. (1981) Luetun ymmärtäminen: teoriaa ja tutkimustuloksia. *Tempus*, 16, 7, 19-23.

Sauli Takala

J